

SXC

2

SXC

Filosofie

Tweemaandelijks tijdschrift van de Stichting Informatie Filosofie / Jrg. 22 nr. 3 mei/juni 2012 / Losse nummers € 9,90

COMPARATIEVE FILOSOFIE • FILOSOFIE VAN TECHNIEK EN ICT • FILOSOFISCHE PRAKTIJEN • FILOSOFIE EN ONDERWIJS

Inhoud

Filosofie
jaargang 22 nummer 3
mei/juni 2012
aflevering 127

De waarheid als vrouw. Gilles Deleuzes verleidingskunsten <i>Dr. Rico Sneller</i>	2
Stijl als klasse – Deleuze met Marx <i>Prof. dr. Frans-Willem Korsten</i>	9
Het Ontsnappende Lichaam: Deleuzes lichamelijkheid vanuit de filosofie en de kunsten <i>Dr. Rick Dolphijn</i>	12
De grenspaden van Gilles Deleuze <i>Dr. Sjef Houppermans</i>	17
Het virtuele voorbij het digitale, fotografie voorbij de representatie <i>Dr. Leen De Bolle</i>	23
Het gedeterritorialiseerde Jeruzalem – een Deleuziaans voorstel voor de bevrijding van de Heilige Stad <i>Amir Vodka</i>	33
Comparatieve Filosofie Maatschappelijk Boeddhisme <i>Dr. Han F. de Wit</i>	38
Berichten	41
Filosofie van Techniek en ICT Russell's Misvatting; Causaliteit tussen Metafysica en Eliminatief Materialisme <i>Dr. Richard Starmans</i>	42
Berichten: De erfenis van Alan Turing (1912-1954)	45
Filosofische Praktijken Fenomenologie in de filosofische praktijk: dialogische counseling (4) <i>Anders Lindseth</i>	47
Filosofie en Onderwijs Publiek <i>Ike Kamphof</i>	53
Tijd van leven <i>Ed de Jonge</i>	55
Berichten	57
Berichten <i>Actuele ontwikkelingen en gebeurtenissen op het terrein van de filosofie</i>	59
Boekbesprekingen <i>Dan pas kun je denken!</i> door drs. Peter de Wind <i>Buitenaardse intelligentie</i> door drs. Ed de Jonge <i>Informatieve informatie</i> door drs. Ed de Jonge <i>De ongelovige Thomas</i> door mr. drs. Ron Ritzen	59 59 60 61
Attenderingen <i>Recente wijsgerige uitgaven in het Nederlands taalgebied</i>	63
Kalender	64

Overzicht van jaargang 20

- Nr. 1 De Verlichting
- Nr. 2: Augustinus
- Nr. 3: Spinoza
- Nr. 4: Politieke filosofie
- Nr. 5: Jürgen Habermas
- Nr. 6: Omtrent wijsheid

Overzicht van jaargang 21

- Nr. 1: Karl Marx – Denker van revolutie
- Nr. 2: Omtrent Muziek
- Nr. 3: Vrije wil: Hoe zit dat?
- Nr. 4: Een andere kijk op monotheïsme
- Nr. 5: Stijlen van Religiekritiek
- Nr. 6: Arthur Schopenhauer

Overzicht van jaargang 22

- Nr. 1: Omtrent de dood
- Nr. 2: Filosofie en spiritualiteit

Het Ontsnappende Lichaam

Deleuzes lichamelijkheid vanuit de filosofie en de kunsten

Dr. Rick Dolphijn

Introductie: een materialistische ethiek

IN HET BOEK *SPINOZA, philosophie pratique* begint Deleuze met te stellen dat Spinoza de filosofen een nieuw model aanbiedt: het lichaam (1981: 17). Spinoza acht de geest een idee van het lichaam terwijl het lichaam het object van de idee is dat de menselijke geest vormt (waaruit hij concludeert dat lichaam en geest uiteindelijk 'hetzelfde ding' zijn). Daarmee is zijn *Ethica* (postuum gepubliceerd in 1677) zonder twijfel een van de eerste (en ook zeker één van de meest invloedrijke) bronnen waarin het radicaal doordenken van lichamelijkheid, dus niet als ondergeschikt aan het geestelijke maar als noodzakelijk samenvallend met het geestelijke, wordt geagendeerd. Bij eerste lezing kan het idee ontstaan dat Spinoza vooral rationalist is, maar omdat die rationaliteit uiteindelijk toch vooral een limiet lijkt te zijn, is het daadwerkelijk ondernomen project veel meer een ethische zoektocht naar het onderbewuste van het denken *en* het ongekende van het lichaam en hoe deze parallelle co-existentie (in zijn samenhang) op zoek is naar blijdschap (*laetitia*) en droefheid (*tristitia*) probeert te vermijden.

In zijn latere werk over Leibniz gaat Deleuze nog een (ultieme) stap verder¹, wanneer hij de filosofie laat vertrekken vanuit de *morele noodzakelijkheid* van het lichaam. In *Le pli* begint Deleuze het deel over het 'hebben van een lichaam' met de stelling "Ik moet een lichaam hebben, het is een morele noodzakelijkheid, een 'vereiste'" (1988: 113) Ofwel: alles wat ik uitdruk verhoudt zich *alleen* tot mijn lichamelijkheid, ofwel, de wijze waarop het lichaam zich uit *kan* drukken is een noodzakelijk gevolg is van wat het lichaam (moreel) toestaat.

Dr Rick Dolphijn is universitair docent bij de faculteit Geesteswetenschappen, Universiteit Utrecht. Hij publiceerde eerder in *Deleuze Studies*, *Angelaki*, *Collapse* en *Continental Philosophy Review* (met Iris van der Tuin). Binnenkort komt zijn nieuwe boek *New Materialism: Interviews and Cartographies* (geschreven samen met dr Iris van der Tuin) uit bij Open Humanities Press.

Als Deleuze zichzelf sinds het begin van zijn carrière tot doel stelt de geschiedenis van de filosofie te herlezen, daarbij vooral de *mineure* filosofie zoals hij dit zelf omschreef te herwaarderen, dan is dit vertrekken vanuit de noodzakelijke morele aard van het lichaam, en niet vanuit de rationele geest, het nieuwe vertrekpunt van de filosofie. Met mineure filosofie wilde hij vooral benadrukken dat hij op zoek was naar die ideeën en denkers die onderdrukt zijn door de majeure denkers, door de Geschiedenis van de Filosofie waarin bijvoorbeeld het onderscheid tussen lichaam en geest als standaard werd genomen. Met de herwaardering van de mineure filosofie stelt Deleuze zich tot doel die majeure filosofie, op zijn meest elementaire onderdelen (zoals het dualisme tussen lichaam en geest) te bevragen. Deleuze begint met een denken als een belichaamd denken, als een filosofie die noodzakelijk vanuit het lichaam is. Leibniz, maar vooral Spinoza, laten ons een dergelijke filosofie zien. Daarom heeft Deleuze zich, gedurende zijn hele carrière, als een Spinozist beschouwd. Ook in zijn (latere) boeken waarin het herschrijven van de geschiedenis van de filosofie niet meer zijn belangrijkste drijfveer was, en waarin hij concepten ontwikkelde die niet zozeer vanuit het werk van de diverse (verkeerd begrepen) filosofen uit het verleden kwamen, maar meer vanuit de wetenschappen en de kunsten van nu, is het noodzakelijke verband tussen lichamelijkheid en de moraal het vertrekpunt van het denken. Dit betekent dat het denken bij Deleuze niet alleen het lichaam als zijn eerste en grootste interesse beschouwd (ook wanneer dit concepten betreft die vanuit de wiskunde, de film of vanuit architectuurtheorie worden ontwikkeld), maar ook dat alle ideeën die zich laten uitdrukken volgens onze lichamelijkheid, niet alleen gevormd worden door dit lichaam, maar zich ook volgens de logica ervan gedragen.

Alle ideeën ontwikkeld door Deleuze zijn ideeën *vanuit en tot* het lichaam. Als we nogmaals Spinoza's adagium, als hierboven omschreven, herlezen, wordt eens te meer duidelijk hoe sterk deze materialistische filosofie gedacht *moet* worden in en door het lichaam. Alleen dan kunnen we begrijpen hoe de structuren van ons majeure denken zolang ons lichaam gevangen hielden (en niet andersom), zoals Foucault het al

stelde. Alleen een dergelijk radicaal niet-dualistisch vertrekpunt, staat ons toe enig inzicht te krijgen in het onbewuste in ons denken en het ongekende van het lichaam. Alleen dan kunnen we zien dat *alle* concepten die Deleuze voorstelt noodzakelijk een materialistische of lichamelijke natuur hebben.

Het Lichaam-zonder-Organen

DELEUZES IDEEËN OVER LICHAAMELIJKHEID en moraliteit of ethiek worden in de literatuur vandaag vooral ingebracht middels zijn Lichaam-zonder-Organen (*Corps-sans-Organes*), zoals hij dit, met Guattari, vooral ontwikkelde in *l'Anti-Oedipe* en *Mille Plateaux* (hoewel hij het hiervoor ook al in *Logique du Sens* gebruikte). Het Lichaam-zonder-Organen (LzO) haalt Deleuze uit een tekst van de visionaire theatervernieuwer Antonin Artaud met de titel *Pour en finir avec le jugement de Dieu*. Het LzO is een thema van het grootste belang in het werk van Deleuze (en Guattari). Het is geen concept, zoals ze herhaaldelijk benadrukken: het is een 'staat van zijn', een limiet, een zone waar vanuit alles zich ontwikkelt en waarnaar we zouden moeten bewegen. Soms noemen ze het een oersoep bestaande uit puur verlangen, pure *appetitus* (met Spinoza), pure kracht welke functioneert als een horizon volgens welke beweging plaatsvindt maar tegelijkertijd niet te benaderen is, noch waar wij ons van kunnen verwijderen. Steven Shaviro (2009) stelt het LzO gelijk aan God (wederom met Spinoza). We zouden het ook 'natuur' kunnen noemen, in zijn meest omnipresente, ongrijpbare absoluutheid.

De organen waar het Lichaam-zonder-Organen uiteindelijk van verlost is, hebben weinig te doen met de lever, de maag en de darmen, behalve dat het ook hun vragen zal stellen over de noodzaak van de specifieke organisatie, de structuur waarin zij zijn opgenomen. Teven heeft het LzO, en dit in tegenstelling tot hoe het LzO in veel studies over Deleuze (en Guattari) ten tonele wordt gevoerd, weinig te doen met "het lichaam" anders dan dat "het functioneert als een eenheid" (dat zal de definitie van een lichaam moeten zijn volgens het LzO). Voor Deleuze (en Guattari) is het LzO het universum, het is het ei (dat waar alles uit voortkomt), het is de monade die zich heeft verlost van alle structuren die het wilden bevatten. Het is 0. Ω . In *Mille Plateaux* (1980: 190), stellen Deleuze en Guattari dat Spinoza's *Ethica* het grote boek van het LzO is. Want daar waar Spinoza de menselijke geest en het lichaam in hun parallelle bestaan opvoert, zoekt hij ook naar deze staat van "puur verlangen" die het LzO is. Zo conceptualiseert Spinoza lichamelijke (het is zelfs het nieuwe model voor filosofie zoals we eerder hebben gezien). Maar wat de *Ethica* vooral tot het boek van het LzO maakt, is dat het zowel het Universum

als het ei denkt, in hoe God natuur is en hoe wij hier in leven, en hoe wij onszelf moeten openstellen vooral alle mogelijke individuele objecten (door Spinoza's derde vorm van kennis). En het is een begrijpen van deze individuele objecten *in hun totaliteit*. Het geactualiseerde lichaam is dus begrepen in termen van zijn totaliteit, "*quòd Corporis essentiam concipit sub specie aeternitatis*" (want het brengt de essentie van het lichaam tot stand *onder de vorm van de eeuwigheid*) (E5P29). Spinoza's *Ethica* is dus het grote boek van het LzO niet vanwege de wijze waarop het lichaam geconceptualiseerd wordt, niet om hoe het commentaar levert op de organen/organisaties/structuren (passies?) die het vormgeven, maar omdat het op zoek gaat naar absolute vrijheid (die Spinoza de eeuwigheid noemt (*aeternitas*) (vooral in E5)), *die noodzakelijk in de lichamelijke moet worden gezocht*.

In tegenstelling tot Spinoza, in de wijze waarop hij uitrekt naar de eeuwigheid door met name het affect te begrijpen, confronteren Deleuze en Guattari ons in *Mille Plateaux*, in overeenstemming met Spinoza, met specifieke praktijken van lichamelijke, om vervolgens de ethiek, de weg naar het LzO ervan, te openbaren. Als antwoord op Spinoza's stelling "we weten nog niet wat het lichaam kan doen" zoekt vooral plateau zes naar de verschillende typen van verzet zoals die zich in het lichaam (en de daarmee corresponderende geest) articuleren, bevrijd van de strata die het omsloten, van de tijdelijkheid die het voortstuwt. De masochist, de drugsgebruiker en de schizofreen (om slechts enkelen te noemen) indiceren deze particuliere wegen (om een Taoistisch concept te gebruiken) en dus, in tegenstelling tot het LzO, *zijn* specifieke concepten van lichamelijke. Zoals verwacht, praktiseren deze concepten met name een ethiek die zich ten eerste tot doel heeft gesteld zich te verlossen van de organen die hen beperken.

De specifieke *typen* lichamen die Deleuze en Guattari onderscheiden, doen zichzelf daarom in de eerste plaats allemaal geweld aan. Alleen daarmee kan de eerste en meest essentiële morele regel – het feit dat we een lichaam *moeten* hebben – in beginsel worden bevraagd. Alleen door ons bestaande lichaam op iedere mogelijke manier open te breken, kunnen we naar het LzO op zoek gaan. Alleen door onszelf de vraag te stellen wat het lichaam kan doen, met deze vraag te experimenteren, praktiseren we een waarlijk materialistische ethiek.

Het Figuur

Los van een aantal, hierboven reeds genoemde, vluchtig ontwikkelde concepten zoals de drugsgebruiker (refererend aan het werk van William Bourroughs) wordt het menselijk lichaam niet geconceptualiseerd

Het Ontsnappende
Lichaam

Rick Dolphijn

in *Mille Plateaux* noch in *l'Anti-Oedipe*, zoals er overigens ook niet een nieuw concept wordt gepresenteerd voor de menselijke geest. Deleuze, nu met Guattari, zoekt hier naar de relatie tussen het zijn van een lichaam en een moraal/ethiek, en met het LzO tracht hij dit niet zozeer te conceptualiseren maar veeleer de limiet aan te geven waarnaar alle ontwikkelingen van het lichaam (en de geest) *involveren* en *evolueren*. Wanneer we op zoek willen gaan naar momenten in het werk van Deleuze waar hij wel nadrukkelijk het menselijk lichaam centraal stelt, het conceptualiseert en, zoekend naar het LzO, de wegen verkent waarlangs dit lichaam zich van zijn ketenen kan verlossen, komen we uit bij de werken die hij heeft geschreven over de kunst.

In *Francis Bacon. Logique de la sensation* doet Deleuze een buitengewoon interessante poging om lichamelijke ethisch te conceptualiseren, of beter nog, hij lanceert hier een serie concepten die in hun gezamenlijkheid een ethiek laten zien. Het meest belangrijke is het Figuur. Het Figuur en de hieraan gerelateerde concepten laten een grote sympathie voor het LzO zien, hoewel het LzO, binnen de redenering gebracht wordt in hoofdstuk zeven (in relatie tot hysterie) en wij ons in wat nu volgt vooral op hoofdstuk vier moeten richten. In hoofdstuk zeven wordt het LzO overigens wel middels korte verwijzingen gekoppeld aan het Figuur ("het Figuur is als het LzO" (1981:48)), maar de band tussen het Figuur en het LzO wordt eigenlijk niet verder ontwikkeld. Over de link tussen hysterie en het LzO moet gezegd worden dat het geen toeval is dat hysterie wederom een concept is dat parallel aan de masochist, de drugsgebruiker en de schizofreen, allereerst het eigen lichaam geweld aandoet, pogingen onderneemt zijn structuren te doorbreken. En zo ook het Figuur.

Maar laten we bij het begin beginnen. Bij de start van hoofdstuk vier stelt Deleuze duidelijk wat zijn intenties zijn:

"Het lichaam is het Figuur, of beter het materiaal van het Figuur. Het materiaal van het figuur moet niet verward worden met de ruimtelijke materiële structuur welke zich ertegenover bevindt. Het lichaam is het Figuur, niet de structuur" (1981: 27)

Het Ontsnappende
Lichaam

Rick Dolphijn

Door het Figuur tegenover structuur te zetten laat Deleuze al zien dat het grote sympathie heeft voor het LzO. Het is er naar op weg. Deleuze benadrukt dit wanneer hij direct stelt dat dit concept van het lichaam niets te maken heeft met territorialiteit, met de wijze waarom een lichaam in staat ruimte kan organiseren. Hij zet dit argument voort door te stellen dat Bacon, hoewel portrettist, geen lichamen schildert met een gezicht. Nu weten we vanuit *Mille Plateaux* dat een gezicht (*le visage*) voor Deleuze en Guattari verwijst

naar de semiotiek van visuele expressie. Een gezicht staat voor het "over-coderen" van "gezichtelijkheid" (*visagéité*), voor het organiseren van de materialiteit zoals dat zelden met een grotere precisie gebeurt; het vervormt het hoofd tot een pure semiotiek. Een gezicht is dus altijd al het gezicht van een moeder, het gezicht van een politiemann (met pet), het gezicht van een geliefde... Het gezicht is gevormd volgens wetten van de expressie. Het is een vreemde voor het lichaam. In *Mille Plateaux* gaan Deleuze en Guattari zelfs zover te stellen dat het gezicht *intrinsiek* verbonden is met linguïstiek: "Een taal ligt altijd ingebed in de gezichten die zijn statements aankondigen en die hen verzwaren in relatie tot de betekenaars in ontwikkeling en de subjecten die het betreft" (1980: 220). Een taal *voorziet* ons altijd van betekenis.

Op twee manieren strekt het Figuur zich uit naar het LzO. Allereerst mist het territorialiteit waardoor het onzichtbaar wordt voor de organen, de strata die de wereld en de lichamen die het bewoont organiseert (het Figuur is in continue deterritorialisering). Aldus is het Figuur ook geen sedentaire macht maakt (zoals het gezicht) maar een nomadische. Ten tweede, omdat het geen gezicht heeft, weigert het Figuur zich te laten vangen in de taal, in die vreemde levensvorm die het lichaam zou verlammen, zoals Artaud dit al stelde. Zijn LzO was uiteindelijk (in *Pour en finir avec le jugement de Dieu*) ook een pleidooi voor de lichamen in het theater om zich te ontdoen van de Dialoog die (in zijn dagen) de interactie tussen de acteurs zo sterk organiseerde dat de acteurs zelfs waren vergeten dat ze überhaupt een lichaam hadden waarmee zij konden toneelspelen en niet slechts een toegevoegd gezicht waren (een personage, een *fersu*, een masker in het Grieks) middels welke zij zichzelf slechts konden uitdrukken.

Dus in tegenstelling tot het idee dat een lichaam een gezicht *heeft*, tot het idee dat een gezicht wordt overgecodeerd door de semiotiek van de gezichtelijkheid, stelt Deleuze dat Bacon's Figuur geen gezicht maar een hoofd heeft (hij ziet deze Figuur dus met name aan het werk in de schilderijen van Francis Bacon, maar daar blijven ze natuurlijk op geen enkele manier toe beperkt). In tegenstelling tot het gezicht, is het hoofd veel meer een verlengde van het lichaam, een niet semiotisch verlengstuk: onafscheidelijk van de grillige en toevallige lichamen die zijn schilderijen bevolken. Het hoofd staat een veel meer affirmatieve lezing toe van wat het lichaam kan doen, omdat het er uit voortkomt, het beweegt volgens het lichaam.

Het Figuur dan, zijn lichaam en zijn hoofd, wordt uiteengehaald met de introductie van drie nieuwe concepten: botten, het vlees/*chair* en het vlees/*viande* (met de verontschuldiging dat de Nederlandse taal geen scherper onderscheid toestaat). De botten – beter bekend als de structuur van het lichaam – dragen een belangrijke overeenkomst met de organen en de

Construcción blanda con judías hervidas (Premonición de la Guerra Civil). Salvador Dalí 1936

organische structuren waar het LzO vanaf wil. De-leuze stelt dat zowel Bacon als Kafka om deze reden de ruggengraat als zwaard onder de huid beschouwen, de executeur van het leven, de geïnternaliseerde externe oorzaak die altijd al ons doorzettingsvermogen beperkt (om met Spinoza te spreken). De botten organiseren het verlangen, reageren erop door het te structureren van binnen uit.

In de schilderijen van Salvador Dalí is er een interessant spel gaande tussen de botten en de manier waarop zij spelen met het gezicht en het hoofd. In het bijzonder zijn zogenaamde 'zachte zelfportretten' lijken duidelijk op zoek naar het hoofd, in de wijze waarop we dit concept hierboven hebben gebruikt, als zij de botten verwijderen uit het gezicht. Dit verlangen naar niet-gestructureerdheid, of beter, naar het vernietigen van structuur, komt vaker terug in het werk van Dalí, veelal in de vorm van klokken. Het ligt erg voor de

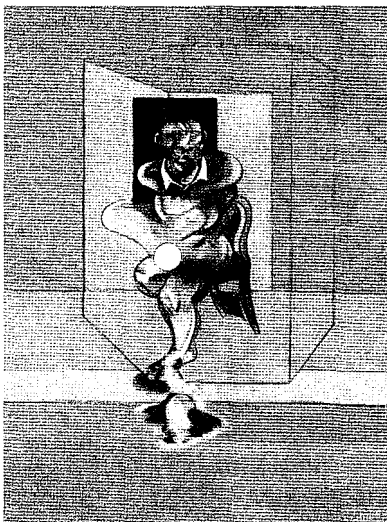
hand, maar de klokken bij Dalí lijken wel symbool te staan voor een zoektocht naar een nieuwe tijd die niet geleid wordt door lineariteit of door andere structuren die het van binnen vorm willen geven. Deze interpretatie lijkt bevestigd te worden wanneer hij de klokken stevast situeert in een dromerig surrealistisch landschap dat zonder meer in staat moet worden geacht om iedere vorm van lineariteit te weerstaan. In zijn *Zachte Constructie met Gekookte Bonen: een Premonitie op de Burgeroorlog* (1976), wat min of meer zijn *Guernica* (Picasso) zou moeten zijn, zien we echter Dalí op zijn best. Hier toont hij de worstelingen tussen het botterige lelijke gezicht van de Spaanse fascistische Staat, geholpen door even knokkige handen en voeten die tezamen de controle willen krijgen over het zachte lichaam in continue metamorfose. Met het zachte lichaam laat Dalí ons zien dat het onbewuste van het denken en het ongekende van het lichaam in gevecht

Het Ontsnappende
Lichaam

Rick Dolphijn

is met de eigen botten die het streven hebben het van binnen te organiseren, die zich tot doel hebben gesteld het lichaam in een serie aan structuren te spannen.

Het vreemde aan de zelfportretten van Dalí is echter dat hoewel hij op zoek lijkt te zijn naar het hoofd, zoals Deleuze het benoemde, hij uiteindelijk toch het gezicht in ere herstelt. Hij verwijderd dan wel de botten uit het binnen maar plaatste ze vervolgens aan de buitenzijde weer terug, steun gevend aan de huid op zo'n manier dat het gezicht andermaal in vorm wordt teruggebracht, zodat de gezichtskenmerken (van de moeder, de politieman, de geliefde) weer duidelijk terug komen en hun linguïstische werk doen. Waarom wil Dalí zo wanhopig vasthouden aan het gezicht? We kunnen niet anders dan concluderen dat de noodzaak van de uitwendige skelet dat hij toch weer wil aanbrengen, Dalí tot een reactionair schilder maken. Aan de ene kant weet hij dat de scherpe, botachtige structuren die het gezicht vorm geven, bevraagd moeten worden. Aan de andere kant, daarentegen, voelt hij deze romantische noodzaak om een type gezicht te herstellen dat nooit heeft bestaan.

Three Studies For Self Portrait.
Francis Bacon 1976

De al eerder genoemde Francis Bacon heeft daarentegen een veel positievere lezing van het Figuur. Bacon's zelfportret (1976) is niet geïnteresseerd in het herstellen van het gezicht zoals Dalí dat nastreeft. Bacon werkt vanuit het lichaam, vanuit de experimenten met het lichaam. Deleuze analyseert dat: "het lichaam wordt onthuld op het moment dat het niet meer ondersteund wordt door de botten, wanneer het vlees [chair, RD] ophoudt de botten te bedekken (1981: 29). Het is precies op dit kritieke punt dat Bacon kunst maakt. En het is precies op dit kritieke punt dat Deleuze een belangrijk concept inbrengt: vlees [viande]. Vlees [viande] bestaat op het moment dat het

vlees [chair] stopt vlees [chair] te zijn en botten stoppen botten te zijn. Vlees [viande] is vlees [chair] aan de ene kant en bot aan de andere.

Met het LzO is er sprake van ethiek op het moment dat het lichaam zich begint te verzetten tegen de strata die het vast willen pinnen: de strata van subjectivering, van betekenis en van het organisme. Verzet, vervolgens, maakt (onder andere) gebruik van de wegen van de masochist, de druggebruiker of de schizofreen om het lichaam open te breken voor de ervaring. Het Figuur breekt open middels *het ongeluk*; pas door de scheiding van het vlees [chair] en de botten ontstaat het vlees [viande]. En vlees [viande] – en dit is cruciaal – komt met *geest*.

Deleuzes geest (*l'esprit*) is om verscheidene redenen

een fascinerend concept. Deleuze, en eigenlijk ook Artaud in zijn latere werk, gebruikt het concept geest als verdubbeling van vlees [viande]. Deze verdubbeling is geen dualisme (als in geest versus lichaam). Het wil laten zien hoe het vlees [viande] *begeestigt is*, hoe het vlees [viande] het object is van het lichaam. Maar geest heeft meer aan te bieden. Vooral het Franse *esprit*, vanuit *spiritus* verwant met "adem", laat mooi zien hoe de geest *noodzakelijk door* het vlees [viande] moet waaien. Geest, in combinatie met het vlees [viande] toont ons hoe de abstractie vanuit de materie komt, en slechts daar vanuit.

De geest wordt verlost op het moment dat het hoofd vanonder het gezicht verschijnt, op het moment dat Bacon's wrijven en borstelen de vorm van het gezicht vernielt, de botten van het vlees [chair] scheidt. In tegenstelling tot Dalí, dekt Bacon zichzelf niet in tegen het ongeluk, maar stelt zijn werk open voor het ongeluk. Bacon *wil* dat het ongeluk gebeurt, omdat alleen dan de geest kan verschijnen. Dit proces laat ons inderdaad een ethiek zien, aangezien het Figuur met het worden van vlees [viande]/geest, met het verlossen van het lichaam van de ruggengraten die het doorregeren hadden, *ontvankelijk wordt voor zichzelf*. Het vlees *moet* zich verlossen van het bewustzijn, van georganiseerde ratio. Alleen dan gebeurt het denken. Pure *conatus*, zoals Spinoza de essentie van het lichaam en zijn idee, conceptualiseert. Puur verlangen. Het *moet* actie ondernemen. Het is een morele noodzaak.

Noot

1 Natuurlijk wordt deze stap ook al veronderstelt door Spinoza, maar met name in Leibniz' *Monadologie* wordt deze morele noodzaak van het hebben van een lichaam het meest expliciet.

Literatuur

(de verwijzingen in de tekst naar de werken van Artaud, Deleuze, Deleuze en Guattari, zijn alle naar de originele Franse tekst. De vertalingen zijn van de auteur van dit artikel)

Antonin Artaud, *Pour en finir avec le jugement de Dieu*. Paris, Gallimard, 2003 [1947].

G. Deleuze, *Francis Bacon: Logique de la sensation*. Paris, Seuil, 1981.

id., *Spinoza: Philosophie pratique*, Paris, Minuit, 1981.

id., *Le Pli: Leibniz et le baroque*, Paris, Minuit, 1988.

id. et F. Guattari. *l'Anti-Oedipe: Capitalisme et schizophrénie*, Paris, Minuit, 1972.

id., *Mille Plateaux: Capitalisme et schizophrénie 2*, Paris, Minuit, 1980.

Shaviro, Steven. *Without Criteria: Kant, Whitehead, Deleuze, and Aesthetics*, Cambridge (Mass), the MIT Press, 2009.

Spinoza, Benedictus de. *Ethica*. Vertaling Henri Krop. Amsterdam, Prometheus/Bert Bakker, 2002, [1677].

Het Ontsnappende
Lichaam

Rick Dolphijn